

ЛОГІЧНІ ОЗНАКИ КОНЦЕПТУ УКРАЇНА У БРИТАНСЬКОМУ ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ

Т.Б. Долгова (Харків)

У статті запропоновано результати когнітивно-дискурсивного аналізу об'єктивації концепту УКРАЇНА в англomовному газетному дискурсі. Специфіка концепту пов'язана з тим, що він об'єктивується власним ім'ям, яке має лише денотативне значення й містить унікальні ознаки одиничного.

Ключові слова: когнітивно-дискурсивний підхід, концепт, дискурс, власне ім'я, денотат і сигніфікат.

Т.Б. Долгова. Аксиологически не признаки концепта УКРАИНА в британском газетном дискурсе. В статье предложены результаты когнитивно-дискурсивного анализа объективации концепта УКРАИНА в англоязычном газетном дискурсе. Специфика концепта связана с тем, что он объективируется именем собственным, которое имеет только денотативное значение и обладает уникальными признаками единичного.

Ключевые слова: когнитивно-дискурсивный подход, концепт, дискурс, имя собственное, денотат и сигнификат.

T.B. Dolgova. Evaluative characteristics of the concept UKRAINE in English newspaper discourse. The article presents the results of a cognitive-discursive study of the concept UKRAINE in English newspaper discourse. The specificity of the concept is connected with the fact that it is objectified by a proper name which has only denotation meaning and implies unique characteristics of oneness.

Key words: cognitive-discursive approach, concept, discourse, proper name, denotatum, significatum.

Метою статті є когнітивно-дискурсивний аналіз засобів об'єктивації концепту УКРАЇНА в сучасному англomовному газетному дискурсі.

Актуальність дослідження зумовлена пріоритетним місцем концепту УКРАЇНА в образі світу української лінгвокультурної спільноти й невинним зростанням його значущості для представників англomовної лінгвокультури про що, зокрема, свідчить поширення публікацій про Україну в англomовній пресі.

Концепт УКРАЇНА вперше є об'єктом дослідження з позицій когнітивно-дискурсивного підходу що й визначає новизну роботи.

Матеріалом дослідження слугують 489 рівних висловлень або кільком висловленням фрагментів англomовного газетного дискурсу які містять лексему *Ukraine*. Фрагменти виокремлені з публікацій британської газети *Guardian*.

У когнітивно-дискурсивній парадигмі концепти розуміють як "дискретні одиниці свідомості, змістова

тотожність і структурна цілісність яких забезпечується єдиною об'єктивно-денотативною віднесеністю до сутностей ментальних світів, віддзеркалюваних та конструйованих свідомістю" [2, с. 175]. Концепт як одиниця індивідуальної свідомості є, з одного боку, результатом індивідуальної взаємодії з предметним світом, тобто має феноменологічну природу і створює *феноменологічне знання* (рівень аналізу), а з другого, – результатом осмислення цього феноменологічного знання, *структуральним знанням*, що існує незалежно від сфер безпосереднього досвіду конкретного індивіда і є узагальнюючим підсумком досвіду поколінь; належить не індивіду, а мовному колективу в цілому [1, с. 19-26, с. 179]. М.В. Нікітін уподібнює концепт дволикому Янусу, який одним боком повернений до світу, що він відображає і/або конструює у свідомості, а другим – до мови і знаків, які виражають і називають (репрезентують і об'єктивують). По відношенню до світу один і той же концепт існує у формах поняття і уявлення, які, відповідно, репрезентують думку про загальне або клас, абстраговану від конкретності його представників, та думку про одиничне [2, с. 175].

Прототиповим засобом мовної об'єктивації концепту вважається слово. У більшості випадків словом-іменем концепту є загальне ім'я, як то *влада, кохання, робота, щастя, успіх* тощо. Специфіка обраного для аналізу концепту УКРАЇНА полягає в тому, що він об'єктивується власним ім'ям, яке є засобом репрезентації одиничного (унікального, єдиного й неповторного). Більше того, власні імена є спеціалізованими у функції репрезентації одиничного й не здатні, не переходячи до розряду загальних імен, репрезентувати клас або описувати дещо, репрезентоване у висловлюванні іншим ім'ям. Тому власним іменам притаманне суто денотативне (але не сигніфікативне) значення [там само, с. 100].

Денотативне значення імені відрізняється від сигніфікативного тим, що воно не обмежується ознаками, спільними для всього класу об'єктів, а виокремлює та вміщує в собі різноманітні унікальні властивості одиничного. М.В. Нікітін наголошує на тому, що навіть у тому випадку, коли первинно про одиничне нічого не відомо, крім того, що це одиничне певного класу, репрезентуючи його в мовленні, ім'я відкриває у своєму значенні місце для ознак "зверх класу". У сигніфікативному значенні ім'я орієнтується на клас і замикає своє значення ознаками класу.

У денотативному значенні ім'я орієнтується на об'єкт і відтак відкриває місце ознакам одиничного і може обростати ними, наскільки дозволяють можливості людської пам'яті. Лінгвістичні словники не надають денотативних значень імен, маючи справу виключно з сигніфікативними значеннями; вони лише можуть розподілити їх за класами денотатів і вказати на їх прагматичне значення. Опис денотативного значення імені "перетворює словник із тлумачного в енциклопедичний" [там само, с. 103].

Описана специфіка репрезентативної функції власного імені *Ukraine*, що об'єктивує концепт УКРАЇНА в англomовному газетному дискурсі, не дозволяє встановити ознаки концепту за даними тлумачних словників, як це має місце з концептами, вербалізованими загальним іменами. У цьому випадку концептуальні ознаки можна виявити лише на основі інтерпретації фрагментів англomовного газетного дискурсу, що містять лексему *Ukraine*.

За аксіологічним знаком, що відбиває ставлення суб'єкта дискурсу до об'єктивованого лексемою *Ukraine* феномена, аналізовані фрагменти поділяємо на позитивно та негативно оцінні. За нашими підрахунками, перші складають 86, 5% від загальної кількості прикладів, а другі – лише 13, 5%.

Негативно забарвлені висловлювання переважно тематизують політичну нестабільність в Україні, політичну кризу, боротьбу політиків за владу й сутички між прихильникам різних політичних поглядів.

У подібних фрагментах негативне ставлення суб'єкта дискурсу до України може есплікуватися конотативним значенням лексем, що тематизують ці й подібні їм феномени:

- (1) *Ukraine was last night facing the prospect of further **political instability** and its sixth election in four years after the pro-western coalition formally collapsed* (The Guardian, Sept 24, 2008).

Так, у прикладі (1) словосполучення *political instability* (політична нестабільність), вжите для характеристики перспектив України на майбутнє, містить негативну оцінку у структурі значення опорної субстантивної номінації, маркованої негативним префіксом *in-*

- (2) *Ukraine's **political crisis** may have some international ramifications, but it is purely domestic in origin. The problem at its simplest is **the inability of president and parliament to work together constructively** to deliver key reforms in public*

services, state bureaucracy and the judiciary (The Guardian, Apr 26, 2007).

У прикладі (2) словосполучення *Ukraine's political crisis* (політична криза в Україні) тематизує феномен політичної кризи й водночас негативно його кваліфікує. Негативна оцінка міститься у структурі значення номінації *crisis* (криза): *a time of trouble, danger, or suspense in politics, commerce, etc.* [3] (час неспокою, небезпеки чи тривожних очікувань у політиці, комерції тощо). Вона посилюється експлікацією причини кризи, яка, на думку суб'єкта дискурсу полягає в нездатності президента та парламенту конструктивно працювати разом.

(3) *There have been angry clashes in Sevastopol between Ukrainian nationalists and pro-Russian locals* (Sept 16, 2008).

Фрагмент (3) тематизує сутички між прихильниками різних політичних поглядів (*angry clashes in Sevastopol between Ukrainian nationalists and pro-Russian locals*). Негативна оцінка передана субстантивної номінацією *clashes* (конфліктні зіткнення): *a collision, a conflict, esp. of hostile opinions* [3] (зіткнення, конфлікт, особливо ворожих по відношенню одна до одної думок).

Оцінка може експлікуватися прикметниками з аксіологічним денотативним значенням:

(4) *Inside Ukraine, the political frustration and apathy of the supporters of the orange revolution means that we will not see a repeat of the street politics of 2004. It looks as if a revolution has once again devoured its children. So where did it all go wrong?* (The Guardian, Aug 4, 2006)

Так, приклад (4) містить експліцитну негативну оцінку ситуації в Україні, виражену атрибутом *wrong* (хибний). Оцінка підсилюється структурою висловлення – риторичним запитанням – та описом ставлення до ситуації колишніх прихильників Оранжевої Революції, експлікованого номінаціями *frustration and apathy* (розчарування й апатія).

Іншим способом вираження негативного ставлення до тематизованих феноменів є приписування їм негативних характеристик

(5) *However, Mr Yushchenko appears to be the big loser in Ukraine's latest constitutional battle, which has paralysed the country over the past year because of vicious internal power struggles* (The Guardian, Jan 16, 2007).

У фрагменті (5) тематизована битва можновладців за прийняття нової редакції діючої конституції

(*Ukraine's latest constitutional battle*). Негативне ставлення до об'єкта тематизації виражене означальним *which has paralysed the country over the past year* (паралізувала країну на весь минулий рік), що подає наслідки цієї битви, й словосполученням *because of vicious internal power struggles* (через жорстоку внутрішню боротьбу за владу), що розкриває її мотиви.

Окремі публікації тематизують епізоди з повсякденного життя пересічних українців, які не містять експліцитно вираженої негативної оцінки, але імпліцитно створюють негативний імідж українців:

(6) *A Ukrainian couple invited a neighbour round for a drink and then killed and ate him, police said yesterday* (The Guardian, Jan 20, 2007).

Так, у прикладі (6) йдеться про те, що українська родина запросила гостя на чай, а потім вбила й з'їла його. Ця жахлива подія навмисно подається сухою мовою інформаційної статті. Тут лише викладено факти, але ці факти є вражаючими: пересічні українці поводять себе як канібали. Звідси не лише негативна раціональна оцінка українців, а й негативне почуття-ставлення до них – жах, обурення, гнів тощо.

(7) *Some 589 people died from the cold in Ukraine during record low temperatures from January 16 to 31, the health ministry said yesterday. Nearly 7,000 Ukrainians asked for medical help as temperatures fell to -25C (-13 F) but only about half needed hospital treatment* (The Guardian, Feb 2, 2006).

Фрагмент (7) висвітлює ситуацію, коли внаслідок похолодання до -25C в Україні замерзло 589 людей. Він не містить експліцитних негативних оцінок, проте імпліцитно надає адресату інформацію для висновку про соціальну незахищеність людини в Україні.

Позитивно марковані висловлювання в переважній більшості випадків тематизують утвердження України як самостійної держави, звільнення від тоталітаризму та свободу слова:

(8) *Ukraine is a leading example of the benefits that accrue when a country takes charge of its own destiny, and seeks alliances with other countries* (The Guardian, Aug 29, 2008).

Так у фрагменті (8) позитивне ставлення до самостійної України виражено вжитим у функції предикатива субстантивним словосполученням *leading example of the benefits* (провідний приклад позитивних наслідків), яке позитивно характеризує Україну як країну, що набула статусу незалежної держави.

(9) *Ukraine will never revert to the old system of totalitarian control* (The Guardian, Sept 14, 2007).

У (9) позитивна оцінка України подана імпліцитно й виводиться з пресупозицій фрагмента: висловлюється надія, що Україна ніколи не повернеться до тоталітаризму. Звідси інфренція про те, що в минулому Україна була тоталітарною державою і її теперішня демократична система управління є кроком вперед порівняно з минулим.

(10) *The rules in Ukraine are different from the rules before the revolution. The media is freer. And this is very much the cut and thrust of normal politics* (The Guardian, Jan 16, 2007).

Фрагмент (10) тематизує свободу мас-медіа, що стала одним із наслідків Оранжевої Революції. Такий демократизм державної політики України отримує експліцитну позитивну оцінку, виражену предикацією *And this is very much the cut and thrust of normal politics* (І це безумовно є проявом нормальної політики).

Таким чином, специфіка вербалізованого концепту УКРАЇНА полягає в тому, що прототиповим засобом його мовної об'єктивації є власне ім'я, яке не має сигніфікативного значення. Відтак ознаки концепту УКРАЇНА можна встановити лише на основі аналізу дискурсивних реалізацій лексеми *Ukraine*, що об'єктивує концепт в англомовному дискурсі. Результати

такого аналізу на матеріалі британського газетного дискурсу репрезентованого газетним виданням *The Guardian*, свідчать, що англомовні суб'єкти дискурсу виявляють як негативне, так і позитивне ставлення до України при значному переважанні першого. Негативна оцінка має місце у фрагментах дискурсу, що тематизують політичну нестабільність в Україні, політичну кризу, боротьбу політиків за владу й сутички між прихильникам різних політичних поглядів, а позитивна – у контекстах, що тематизують утвердження України як самостійної держави, звільнення від тоталітаризму та свобод слова. Оцінка реалізується в експліцитний та імпліцитний спосіб.

Перспективи дослідження вбачаємо в подальшій розробці методики аналізу об'єктивації концепту УКРАЇНА в англомовному газетному дискурсі й залученні більш репрезентативного матеріалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравченко А.В. Язык и восприятие: Когнитивные аспекты языковой категоризации / Кравченко А.В. – [Изд. 2-е исп.]. – Иркутск: Изд.-во Иркут гос. ун-та, 2004. – 206 с.
2. Никитин М.В. Основания когнитивной семантики / Никитин М.В. – СПб.: РГПУ им. А.И. Герцена, 2003. – 277 с.
3. The New Shorter Oxford Dictionary on Historical Principles. – N.Y.: Oxford Univ. Press, 1993. – Vol. I. A-M. – 1876 p. – Vol. II – N-Z – 3801 p.